

Narva-Jõesuu karskusselts Kalju 120

Ajalooline ülevaade

Tiiu Toom

Esimesed kultuuriseltsid

- Baltisaksa seltside eeskujul sündisid 19. sajandi keskel ka eestlastel seltsid, mis esialgu keskendusid peamiselt muusikale, kuid said peagi eestlastest haritlaste sõnumikandjateks ja rahvuslike ideede levitajateks.
- 1865.a. rajati Tallinnas laulu- ja mänguselts Estonia
- 1865.a. jaanipäeval asutati Tartus Johann Voldemar Jannseni eestvedamisel Vanemuise selts, kus lisaks meestelaulule korraldati populaarteaduslikke ning rahvuslikke kõnekoosolekuid, kuulsaimad C.R.Jakobsoni kolm isamaakõnet.
- 5.08.1874 asutati Narvas laulu- ja mänguselts Ilmarine

J. V. Jannsen 1819-1890

C. R. Jakobson 1841-1882

Vene tsaaride mõju seltsitegevusele Eestis

- Aleksander II Vabastaja (1818-1881) - likvideeris Venemaal pärisorjuse ja algatas mitmeid reforme, suri talle korraldatud atentaadi tõttu.
- Aleksander III Rahutegija (1845-1894) - taotles kindlat ning vääramatut korda “Üks riik, üks usk, üks rahvas, üks keel”.
- Pani Baltimail venestamise ajajärguga rahvusliku liikumise, iseseisva avaliku ja seltskondliku elu arendamise kümnekonnaks aastaks seisma.
- Samal ajal jõudis Euroopasse karskusliikumine, mida võimud soosisid ja seetõttu tekkis mitmeid karskusseltse.
- Lisaks võitlusele viinakuradiga korraldati seal erinevaid kõneõhtuid ja kontserte, kus osales peale liikmete palju teisi inimesi.

Karskusseltsi loomine Narva-Jõesuus-Hungerburgis

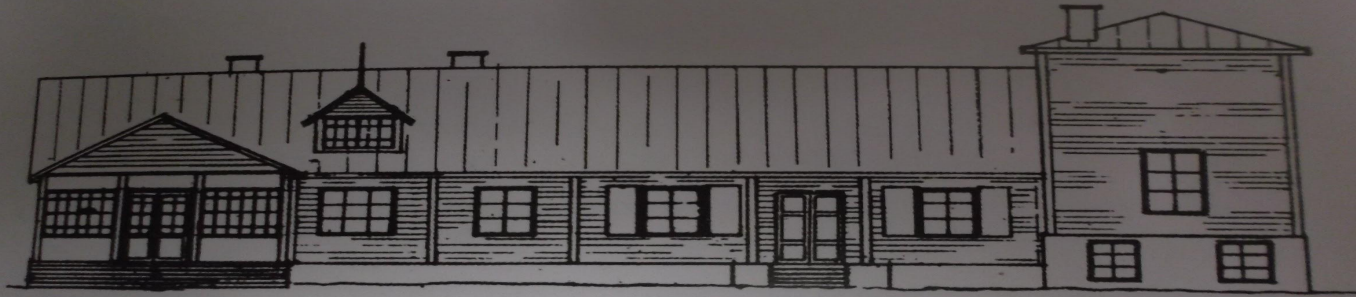
- 1874.a. asutatud Narva seltsi Ilmarine liikmeks kuulus ka narvajõesuulasi.
- Karskusliikumise arenemisel Eestis soovisid ärksamad inimesed asutada seltsi ka Hungerburgi.
- Karskusseltsi avamisel 12.12.1899 peeti kõnesid ja mängis Vaivara pasunakoor. Asutajaliikmeid oli 22.
- Esimeheks valiti kaluriperest pärit Robert Konga, sekretäriks põline jõesuulane K. Pürger. Revisjonikomisjoni esimeheks sai G. Kütt, liikmeteks A. Kukk ja A. Naumov.
- Selts kujunes oma inimeste seltskondliku elu keskuseks.

Kus tegutseti

- Algul tegutseti turu ääres Mereküla tänavas Polikarpovi maja teisel korrusel.
- 1905.a. üüriti lauavabrikant Kotšnovi maja Aia ja Kubernerite tänava nurgal, kuhu ümberehituse käigus tehti 300-kohaline vaatesaal, teisel korrusel asus raamatukogu ja piljardisaal. Seltsil oli alkoholivaba söökla.
- 1917.a. suure tulekahju ajal põles hoone maha.
- 1921.a. ehitati samale krundile (J. Poska tn algus) uus hoone. Hakati ümber ehitama kahte kõrvuti asetsevat 3-4 m kaugusel karskusseltsile kuulunud maja. Ehitusplatsil polnud ühtegi arhitekti, inseneri ega tehnikut, töid juhtis kohalik puusepp Niglas Palgi parima äratundmise järgi. Idapoolsesse otsa ehitati uus lavaosa. Maja läbis saal ja kõrvalruumid.

Hoone esikülje joonis

hoone maha. Samale krundile (Põlka tänaval) ehitati 1921. aastal uus hoone, mis valmis 1921. aastal. Selts jätkas tegevust Karskusselts Kalju nime all ning kujunes oma inimeste seltskondliku elu keskuseks. Harjutamas käisid nii orkester kui ka solistid.

Karskusseltsi Kalju hoone esikülje joonis

Kuna karskusseltsi maja asus suurel krundil, mida varem isegi parkis pidada, korraldati seal ka aiapidustusi. Põlvkondi dekoratsioo-
2019.12.14

Karskusseltsi tegevused

- Ühiskondlikel alustel tegutses näitejuhina kontoriametnik Eduard Lemmiste, kelle loomupärane anne ja nõudlikkus aitasid kohaliku näitekunsti õigetele alustele seada. Esitati Kitzbergi “Kauka jumal”, “Tuulte pöörises”, “Libahunt”.
- Vaivara näitekirjaniku Ch. Rutoff (K. Rajasaare) näidendeid haarati lennult ja neid esitati kohe karskusseltsis, nt “Vastu vett”.
- L. Tolstoi “Pimeduse võimuses” ja G. Hauptmanni “Voorimees Henschel”
- O. Lutsu näidendeid “Kapsapea”, “Ärimehed” ja “Paunvere”.
- Näitlejateks olid kohalikud - rätsep Karl Sternfeld, kingsepp Robert Sternfeld, lukksepp Kannuska, õpetaja Herman Kalmo, koduperenaine Emma Jõgi jt.
- 1911.a. tegutses seltsi juures spordiring - maadlus, tõstmine, jalgpall.

Olulised isikud

Eduard Lemmiste

töötas 1909-1915 Narva-Jõesuus raamatupidajana ja

lavastas ning mängis karskusseltsis KALJU.

Hiljem Narva Võitlejas, Endla teatris direktor, näitejuht,
näitleja, Tallinna Töölisteris, Vanemuises, teatris Säde.

Uues hoones 1921 nimega Karskusselts Kalju

- Kui oma hoone maha põles, käidi uue hoone valmimiseni koos kuursaalis.
- 2017 tegutses siin õpetajana tulevane helilooja Tuudur Vettik, kes tegi seltsile mängitud draamatükkidest operetid, seades muusika ja laulutekstid. Nii said uue elu “Doktor Kure kõnetunnid”, “Vagade elu” ja “Suure linna ilu”. Ta ise mängis neis lavastustes kaasa.
- Uues hoones käisid harjutamas ja esinesid nii orkester kui solistid.
- Esimeseks lavastuseks oli L. Anzengruberi “Südameuss”
- Seltsi suurel krundil, mida võis isegi pargiks pidada, korraldati aiapidusid, näitusmüüke ja loteriisid.

Seltsi tulud

- Seltsi põhiline tulu saadi draamaringist.
- 1924.a. palgati kutseline draamaringi juht E.Seiler, järgnesid V. Käsukond ja R. Kuljus. 1930. aastatel juhendas taidlejaid kohalik tistler G. Tremberg.
- Saali üüriti välja nt Vene seltsi üritusteks.
- Suviti toimusid kontserdid kutseliste artistide osavõtul nt laulja Aino Tamm, viiuldaja Eduard Sõrmus, näitlejad Ruut Tarmo ja Mari Möldre.
- Pärast etendust toimusid tavaliselt tantsupeod, klaveri taga oli alati postiülema naine Aleksandra Klement. Tantsiti padespanni, padekaatrit, masurkat, tuusteppi, valssi. Hiljem ka uusi tantse nagu šimmi, tšarlston, tango, fokstrott.

Veel tegevustest

- Tollase muusikaelu juht oli Oskar Puurmann, kes mängis suurepäraselt klaverit, tunnustatud viiulimängijad olid Rudolf ja Ferdinand Rebmann, bandžot mängis Robert Sternfeld.
- Korraldati kõneõhtuid, kus kirjanduslike ettekannetega tutvustati kirjamehi ja nende loomingut.
- Seltsi saalis toimusid iga-aastased “Miss Narva-Jõesuu” valimised.
- Ajapikku muretseti kinoaparatuur ja tehti hoonele vastavad juurdeehitused. Algul valdavalt tummfilmidele tegi saatemuusikat oma orkester.
- Seltsi 25. aastapäeval 14.12.1924 kanti ette Hugo Raudsepa 4-vaatuseline komöödia “Ameerika Kristus”.

Väljavõtteid ajalehtedest

26.09.1928 Uudisleht kirjutas

Kell 9 algas karskusselts Kalju saalis “Sinihabeme” etendus. Tuledega märguandmine on Jõesuus otse ideaalne - niipea kui saalis tulede kustutamise märgu antakse, kustub elekter terves Jõesuus. Nii siis teab iga elanik, et veerand tunni pärast algab etendus.

Pilk suvituskohtadesse

Postimees 20.07.1939

Valsivõistlus Narva-Jõesuus. Karskusselts "Kalju" poolt korraldati Narva-Jõesuus valssidevõistlus. Osavõtjaid võistlusest oli keskmiselt. Esikohale tuli tantsupaar prl. J. Voskressenski ja Eduard Ukleika.

Postimees 20.07.1939

India muusiku ebaõnnestunud kontsert.

Hiljuti korraldati Narva-Jõesuus Karskusselts "Kalju" poolt india muusika laulude kontsert, kus esines muusikaproffessor K. N. Svamy Indiast. Reklaam oli puudulik ja nähtavasti ka suvitajad polnud küllaldaselt huvitatud india algupärasest muusikast ja selletõttu ilmus kontserdile vaid 10 inimese ümber, millest sissetulek oli ainult 14 krooni. Kulud aga küündisid umbes 100 kroonile. Seega oli kontsert täiesti ebaõnnestunud.

Õnnestunud etendus

Üheks tähtsündmuseks, millest veel aastate möödudes räägiti, oli 27.09.1934 Draamastuudio rändteatri etendus “Roosad prillid”, millega Mizzi Möller (Mari Möldre) tähistas oma lavategevuse 25. juubelit. Etendus oli nii meeldinud, et alevivalitsus jättis võtmata lõbustusmaksu - 12,30 krooni.

Lõpetuseks

Karskusselts Kalju oli kahtlemata kõige tugevam ning sisukam selts läbi aegade, haarates endaga pea kogu suvituskoha elanikud. Tegutseti ühise eesmärgi nimel ja selleks oli püsijäämine. Riigilt toetust ei saadud. Oma 45 tegevusaasta jooksul kirjutati toekas lehekülg kohalikku kultuurilukku.

